

Kıbrıs Türk Solu, Hukuk ve Modernleşme

Tufan ERHÜRMAN

1. Solun Modern Hukukla Bir Meselesi Vardır!

Her üretim biçiminin kendi hukuki ilişkilerini yaratacağı¹, dolayısıyla, günümüz hukukunun ve onun, “insan hakları”, “hukuk devleti” gibi en temel kavramlarının ve ilkelerinin kapitalist üretim biçiminin ve bu üretim biçiminin taşıyıcısı olan burjuva sınıfının ihtiyaçlarına yanıt bulmayı amaçladığı, Marks’tan beri solun bilgisi dahilindedir. İşte bu bilgi dolayısıyladır ki, solun modern hukukla ilişkisi sorunludur. Bu sorunlu ilişki, sol teorisyenlerden bir kısmını modern hukuku tamamen görmezden gelmeye iterken, diğerlerini de, bu olgu karşısında mesafeli bir tutum takınmaya zorlamıştır.

Stalin öncesi Sovyet hukuk teorisyenlerinin, hukuku, yavaş yavaş sönmünecek ve sınıfsız topluma geçilmesiyle birlikte salt bir teknik kurallar bütününe dönüşecek bir disiplin olarak görmelerini ve kapitalist üretim ilişkileri ortadan kalkıp da sosyalist topluma geçildikten sonra, sosyalist bir hukuk düzenine ihtiyaç kalmayacağını düşünmelerini², Ekim devriminin heyecanı dolayısıyla sınıfsız topluma en kısa zamanda sıçranacağına duyulan inançla açıklamak mümkündür belki! Nitekim, Stalin sonrası dönemde, Sovyet yöneticilerinin hukuku daha çok önemsemeye başlamaları da, onu egemen sınıfların aracı olarak görmekten vazgeçmeleriyle değil, sınıfsız topluma ulaşılmasının zaman alacağı ve o zamana kadar iktidarın devamını güvence altına alan bu değerli araç-

tan yararlanmanın akıllıca olacağı fark edilmesiyle açıklanabilir³.

Ekim devriminden çok sonraki tarihlerde de, sol teorisyenlerin hukuka bakışında çok ciddi değişiklikler olduğunu iddia etmek kolay değildir. Nitekim, hukukun kapitalist üretim ilişkilerini biçimsel olarak düzenlediğini söyleyen Althusser⁴ de solun hukukla ilişkisi konusundaki klasik Marksist yaklaşımdan uzaklaşmamaya özen gösterir. Ancak, Althusser, bu özenine karşın, hukuka ve hukukçuya bakışında, Stalin öncesi hukuk teorisyenlerine oranla daha ölçülüdür. Ona göre, hukukun kapitalist üretim ilişkilerini biçimsel olarak düzenliyor oluşu “dürüst hukukçuların, kendi ‘bilimlerini’ ‘doğru hukukun’ hizmetine, ama gene de hukukun sınırları içinde kalarak ... sunamayacakları anlamına gelmemektedir”⁵. İşte, belki de günümüz toplumunda kendini solda gören hukukçuya düşen görev, hukukun sınırları içinde kalarak, bilgisini “doğru hukuk”un hizme-

³ “Khruşçov’un SSCB’de proletarya diktatörlüğünün sona erdiğini ve Sovyet devletinin artık tüm halkın devleti olduğunu ilan edişini, sosyalist toplumda hukukun yönetim, eğitim ve ideoloji bakımından öneminde durmak bilmez bir artış izledi. Hukukun, istikrarlı ve önceden bilinebilir bir toplumsal yaşamı güvence altına aldığı, üretimi örgütlediği ve bireyi ve haklarını koruduğu söylendi. Hukuk artık, toplumu toplumsal mülkiyet kurallarına doğru yönlendirmede kullanılan düzenli, gerekli, hakça ve etkili bir araç olarak ...” kabul edilmekteydi. Bkz. Tom Bottomore (der.), **Marksist Düşünce Sözlüğü**, çev. Mete Tunçay, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 285.

⁴ Althusser’e göre, “mülk sahiplerini, mülklerini (değerlerini), mülklerini ‘kullanma’ ve ‘istismar’ hakkını, mülklerini tam olarak özgürce satma haklarını ve mülk edinme haklarını tanımladığına göre, hukuk; kapitalist üretim ilişkilerini biçimsel olarak düzenlemektedir. Bu nedenle de, hukukun somut nesnesi, tam da bu ilişkileri soyutladığı için, kapitalist üretim ilişkileridir”. Bkz. Louis Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, çev. Alp Tümerterkin, İstanbul, İthaki Yayınları, 2003, s. 66.

⁵ Althusser, **a.g.e.**, s. 67.

¹ Karl Marx, **Grundrisse I**, çev. Arif Gelen, Ankara, Sol Yayınları, 1999, s. 26.

² O dönemin hakim hukuk okulu olan “meta mübadelesi okulu”nun bu görüşleri için bkz. Evgeny B. Pasukanis, **Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm**, çev. Onur Karahanoğulları, İstanbul, Birikim Yayınları, 2002, s. 9.

tine sunmanın yollarını araştırmaktır. Bunun için de, modern hukukun temel ilke ve kavramlarını külliye reddetmekle, onları sorgulamaksızın aynen benimseyerek fetişleştirmek tutumlarının ikisinden de özenle uzak duran eleştirel bir duruşu geliştirmek, bugün hukuka soldan bakanların boyunlarının borcudur⁶. Böyle bir eleştirel duruş, bir yandan modern hukukun göze ve kulağa hoş gelen kavramlarının perdelediği gerçekleri su yüzüne çıkarmak amacıyla bu kavramları demistifiye etmeyi (kutsallıktan arındırmayı), diğer yandan da, bu kavramları, daha çok özgürlük ve daha çok eşitlik lehine yorumlayarak, yeniden üretmeyi içermek zorundadır. “Eşitlik”, “özgürlük”, “insan hakları” gibi soyut, “evrensel” ve çoğu zaman mistik niteliğe bürünmüş kavramlar aracılığıyla, modern hukukun, aralarında hiçbir ayırım gözetmeksizin, tüm insanlar için adaleti gerçekleştirme yöneldiği izlenimini yaratan burjuva hukuk teorileri üzerindeki tül perdeyi aralamak ve yaratılan kavram kargaşası içinden hakikati çekip çıkarmak solun birincil görevidir⁷. Sözü edilen, Olimpe de Gouge’un, Fransız İhtilali’nin, bugünkü insan hakları belgelerine kaynak oluşturan meşhur “Déclaration des Droits de l’homme et du Citoyen”inin tüm insanların değil, yalnızca erkeklerin haklarını düzenlediğini ortaya koymasındır. Sözü edilen, her türlü üretim aracından yoksun “özgür” işçileri, kendi emek güçlerini “özgürce satmak hakkı”na sahip kılan ve onları üretim araçlarına sahip işverenlerle “eşit” koşullarda “sözleşme özgürlüğü” kapsamı içinde değerlendiren modern hukukun üzerindeki tül perdeyi aralamak

⁶ Sancar, bu konuda indirgemeci yaklaşımlardan kurtulmanın yolunun kavramları enine boyuna irdelemek ve tartışmak olduğunu söylemektedir. Ona göre, “böyle bir çaba, hem kavramların tarihsel-teorik çerçevesini, hem bunların toplumu dönüştürme mücadelesinde sahip olabilecekleri rolü ve doğru kullanım imkanlarını ve hem de toplumsal kurtuluş projesinde alabilecekleri biçimleri kapsamak zorundadır”. Bkz. Mithat Sancar, “Hukuk Devleti: Kavramsal Bir Çerçeve”, *Birikim*, No. 82, (Şubat 1996), s. 35.

⁷ Engels, bu konudaki görüşlerini şu sözcüklerle ifade etmiştir: “Feodal üretim tarzının kapitalist üretim tarzına dönüşmesiyle üretim araçları üzerinde bütün mülkiyetten soyutlanmış olan ve bu soydan geçme proleterleşme durumu içinde kapitalist üretim sisteminin mekanizmasıyla durmadan yeniden üretilen işçi sınıfı için, burjuvazinin hukuki yanılması işçi sınıfının içinde bulunduğu durumu bütünüyle ifade etmeye yetmez. İşçi sınıfının kendisi, ancak, şeylere kendi gerçeklikleri içinde, hukuksal renklere boyanmış gözlükler olmadan bakarsa, bu durumu tam olarak tanıyabilir. İşte Marx, materyalist tarih anlayışıyla, insanların bütün hukuksal, felsefi, dinsel vb. düşüncelerinin, son tahlilde onların ekonomik yaşam koşullarından, ürünleri üretim ve değişim tarzından geldiklerini kanıtlayarak, işçi sınıfına bu iş için yardım etti”. Bkz. Friedrich Engels, “Hukukçular Sosyalizmi”, *Din Üzerine*, Karl Marx-Friedrich Engels, çev. Kaya Güvenç, Ankara, Sol Yayınları, 2002, s. 252.

ve gerçeği bütün çıplaklığıyla sergilemektedir⁸. Son bir örnek olarak, sözü edilen, eğitim hakkına sahip olmayan bir bireyin düşünce özgürlüğüne, sağlık hakkına sahip olmayan bir bireyin yaşama hakkına sahip olamayacağını, klasik hak ve özgürlüklerin, sosyal haklar olmaksızın, insanlara, insan onuruna yakışan bir hayat sunmak konusunda aciz kalacaklarını en açık dille anlatmaktadır.

Buradaki temel sorun, hukuka soldan bakanların bu birincil görevlerini yerine getirmekle yetinip yetinmeyecekleridir. Yani, solun hukukla ilgili görevi, bu tül perdeyi aralamaktan ve çıplak gerçeği işçi sınıfının ya da halkın önüne sermekten ibaret mi olmalıdır? Yoksa, birincil görevin yerine getirilmesinin ardından, hukukun bünyesinde saklı olan dinamikleri kullanmak suretiyle, onu, işçi sınıfının ya da genelde ezilen sınıfların yararına sunacak mücadeleyi vermek de solun hukukla ilgili ikinci görevi olarak kabul edilmeli midir? İşte, Olympe de Gouge’un, “Déclaration des Droits de l’homme et du Citoyen”in tüm insanların değil, yalnızca erkeklerin haklarını düzenlediğini ortaya koymakla yetinmeyip “Déclaration des Droits de la Femme et de la Citoyenne”i hazırlaması, bu ikinci görevin her şeyi göze alarak yerine getirilmesinin şanlı bir örneğidir. Aynı biçimde, solun, “işçi lehine yorum”u İş Hukuku’nun vazgeçilmez bir ilkesi haline getirmesi ve bütün dünyada sosyal hakların insan hakları listesinin ayrılmaz bir bileşeni olarak kabul edilmesinin sağlanması için hâlâ devam eden son derece ciddi bir mücadele veriyor olması da bu ikinci görevin örnekleri olarak gösterilebilir.

Bu noktada vurgulamak gerekir ki, bu konulardaki kazanımlar, burjuva sınıfının ve onun modern hukukunun bunları ezilenlere altın bir tepside sunmasıyla değil, solda duranların mücadeleleri sonucunda elde edilmiştir. Ancak, unutulmamalıdır ki bunu başaranlar, bu hakların elde edilmesini devrimden sonraya bırakanlar ve o şanlı güne kadar hukukla uğraşmayı manasız bulanlar arasından değil, hukuku mücadelenin araçlarından biri olarak görenler ve hukukun ve onun en temel

⁸ Çünkü sol bilmektedir ki, “kapitalist üretim ilişkileri her türlü üretim araçlarından yoksun, yani her türlü üretim aracından ‘özgür’ bireyleri ücretli emekçi olarak kendi emek güçlerinin kullanımını ‘özgürce’ satmak zorunda bıraktığı içindir ki, proleterler de burjuva hukuku karşısında kapitalistlerle aynı hukuki yüklerle donatılmışlardır, yani özgürdürler, eşit, kendi ‘mülklerini’ (bu durumda ‘mülkiyetlerinde’ başka hiçbir şey olmadığı için, bir tek emek güçlerinin kullanımını) satmakta ve satın almakta özgürdürler”. Bkz. Althusser, *a.g.e.*, s. 67.

kavramlarının mücadele içerisinde yeniden şekillendirilebileceğini ve yeniden üretilebileceğini bilenler arasından çıkmışlardır.

2. Kıbrıslı Türklerin ve Kıbrıs Türk Solunun Hukukla İlişkisi: Kısa Bir Tarihçe Denemesi

Kıbrıs adasının 1878’de Osmanlılar tarafından İngilizlere kiralanmasıyla hakim toplum olma durumunu kaybeden Kıbrıslı Türkler, İngiliz sömürge yönetimi altında uzun bir süre adada var olma mücadelesi vermek zorunda kalırlar. 1878-1924 döneminde adanın yeniden Osmanlı İmparatorluğu’na (ve bu dönemin son yıllarında Türkiye Cumhuriyeti’ne) devredileceği inancını sıcak tutan bu toplum, Lozan Antlaşması’nın imzalanmasının ardından, 1925 yılında adanın Taç Kolonisi haline gelmesiyle birlikte yeni bir evreye girer. Bu yeni evrede toplumun önünde iki seçenek vardır: Bunlardan birincisi, Lozan Antlaşması’nın 21. maddesindeki haktan yararlanarak Türk vatandaşlığında kalmak ve Türkiye’ye göç etmek, ikincisi ise adada var olmanın yollarını aramaktır. Her iki seçeneği de deneyenler olur. Ancak, adada kalanlar ve birinci seçeneği denedikten sonra adaya dönenler açısından burada var olabilmek için mücadele etmekten başka yol yoktur. Dünyada, ulus devletlerin kurulduğu, anti-sömürgeci mücadelelerin ve modernleşme dalgasının yükseldiği bu dönemde, bu akımlardan da etkilenen Kıbrıslı Türklerin verdikleri mücadelenin biçimini adadaki özgün koşullar belirler. 1930’lu yıllara kadar adadaki varlığını İngiliz sömürge idaresiyle iyi ilişkilerini koruyarak ve bu idarenin kabul edebileceği biçimde kendini “İslam Cemaati” diye tanımlayarak sürdüren bu toplum, Türkiye Cumhuriyeti’nin güçlenmeye başlamasıyla birlikte, 1930’lu yılların başlarından itibaren, dünyada yükselmekte olan ulusçuluk akımlarının da etkisiyle, bir milli kimlik oluşturma çabası içerisine girer. Kıbrıs Türk toplumunun modernleşmesinde ciddi etkisi olan bu yeni akımın en önemli hukuki yapıtı, İngiliz sömürge idaresinin kurulmasına rıza gösterdiği Türk İşleri Komisyonu’nun 1948 yılında hazırladığı “Ara Rapor”dur. Bu rapor, Kıbrıs Türk toplumunun modern bir hukuka sahip olması ve kendini “hukuk yapan” bir özne olarak görmesi açısından son derece önemli bir ilk adımdır⁹. Ancak,

1948’den sonraki yıllar bu adımın devamını getirmek açısından çok da verimli olmaz. 1959-1960 Zürih-Londra Antlaşmaları ve onların eseri olan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, Kıbrıs Türk toplumunun, hazırlanmasında asgari katkı koyduğu hukuki metinler olarak ortaya çıkar. Önce Osmanlı İmparatorluğu’nun, daha sonra İngiliz Sömürge İdaresi’nin koyduğu hukuka tabi olan Kıbrıs Türk toplumu, bir kez daha öznesi olmadığı, ya da yapılmasında ciddi katkı koyamadığı bir hukukun nesnesi haline gelir. Bu dönemde Kıbrıs Türk solunun bazı aydınları¹⁰, hazırlanmasında Kıbrıslı Türklerin çok ciddi katkısı olmayan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nın ve onun antlaşmalarla birlikte kurduğu Kıbrıs Cumhuriyeti’nin yaşatılması için ciddi bir mücadele verseler de, 1960 Anayasası’nı bütün hükümleriyle birlikte hayata geçirme çabası başarılı olmaz ve bu Anayasa, 1963 yılının sonlarından itibaren Kıbrıs Türk toplumu açısından tamamen rafa kalkar. Bu tarihten 1974’e kadar olan dönem, Kıbrıslı Türklerin otoriter idareler altında, tamamen olağandışı ve hukuk dışı koşullarda yaşadıkları bir dönemdir. Özgürlüklerin esamesinin bile okunmadığı bu dönemdeki hukuksuzluk en ağır biçimde Kıbrıs Türk solunu vurur. Bu anlamda, 1974 askeri müdahalesinden sonra gelen 1975 KTFD Anayasası, gerek hazırlanış süreci, gerekse içeriği itibarıyla, Kıbrıs Türk halkını, yeniden, nispi de olsa hukuk yapıcı özne konumuna taşımak ve Kıbrıs’ın kuzeyinde hukukla bağlı bir idare yaratmak açısından önemli bir merhale teşkil eder. Bu arada, Anayasa’nın Kıbrıs’ta federal bir çözüm öngörüsü üzerine bina edilmiş olması¹¹ da, Kıbrıs Türk solunun Kıbrıs sorununun çözümü konusundaki projesine denk düşer ve Kıbrıs Türk solu, uygulanmasında ciddi sıkıntılar olsa da, pozitif hukukla barışabileceği bir dönemi yaşama şansına sahip olur. Ancak, ülkeyi sağ yönetmektedir ve sağ için, devletin ve

ve içeriği konusunda bkz. Tufan Erhürman, “Kıbrıs Türk Toplumunu ve Modernleşme: Hakim Zeka Bey”, **Toplumsal Tarih**, No. 140, (Ağustos 2005), s. 58-66.

¹⁰ Bu konuda, özellikle, yayın hayatına Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ilan edildiği 16 Ağustos 1960 tarihinde başlayan Cumhuriyet Gazetesi’nin yazarları arasında yer alan Ayhan M. Hikmet, Ahmet M. Gürkan, Haşmet M. Gürkan, Hizber M. Hikmet ve İhsan Ali örnek gösterilebilir. Bu aydınların Cumhuriyet’i ve onun Anayasasını savunan yazıları için bkz. **Cumhuriyet**, Tözer Karafistan (der.), Ateş Matbaacılık, (tarih belirtilmemiştir).

¹¹ 1975 KTFD Anayasası’nın Başlangıç kısmında, bu Anayasanın “Bağımsız Kıbrıs Federal Cumhuriyetinin kurulmasına temel olmak” amacıyla yapıldığı yazılıdır. Anayasa’nın 2. maddesinde de, “Kıbrıs Federal Cumhuriyetine, belli konularda açıkça tanıman yetkiler dışında, Kıbrıs Türk Federe Devleti bütün yetkileri kullanır ve gereken örgütleri kurar” denilerek, KTFD’nin ileride kurulacak federal yapının bir unsuru olarak tasarlandığının altı çizilmiştir.

⁹ Kıbrıslı Türkler, bu rapor aracılığıyla, aile hukuku, miras hukuku, kadın hakları, yargı bağımsızlığı ve yöneticilerin seçimle işbaşına getirilmesi gibi konularda, İslam Hukuku etkisi altındaki yerleşik hukuk sisteminden ayrılıp, modern ülkelerde benimsenen ilke ve kurallara uygun bir modern hukuk sistemine geçmek yönündeki iradelerini açıkça ortaya koymuşlardır. Bu raporun hazırlanma süreci

aslında sağın iktidarının bekası hukuka bağlı idare ilkesinden önce gelmektedir. Bu anlayış, 1981 seçimlerinde sağın iktidarını kaybetme ihtimalinin ilk kez sarahatle ortaya çıkmasının ardından, devletin bekasının açık ve yakın bir tehlikeye maruz kalması durumunda ne gibi tedbirlerin gündeme gelebileceğini sergilemekten çekinmez. Önce, o dönemde Türkiye Cumhuriyeti'ni yönetmekte olan müttetiklerle birlikte hareket edilerek solun iktidara ortak olması engellenir¹². Bundan iki yıl sonra da, Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası ilişkilerinin normal seyrini izlediği dönemlerde atılması mümkün olamayacak olan bir adım, Türkiye Cumhuriyeti'nde sivil idareye geçilmesine beş kala atılarak, KKTC ilan edilir. Bu adım, 1975 Anayasası'ndaki federal devlet projesine sadakat göstermeye kararlı olan sol üzerinde şok etkisi yapar¹³. Uzun süren tartışmaların ardından, solun bir kesimi, önce devletin kurulmasına, ama daha sonra ona gücü yetmeyeceği anlaşılınca, 1985 Anayasası'na karşı çıkma kararı verir. Bu dönemde, solun iki güçlü siyasi partisinden biri olan TKP'nin Anayasa'ya destek vermesine karşın, halkoylamasında % 29.82 hayır oyu verilmesi önemlidir. Ancak, solun muhalif duruşunun gücünü yansıması açısından önemli olan bu sonuç, solun hukukla ilişkisini bir kez daha son derece problemlili bir noktaya taşır. Halkın sola verdiği desteğin artması karşısında, iktidarını sağlamlaştırma ve güvence altına alma gereksinimi hisseden sağ, yeni bir hamleyle seçim kanununu değiştirir. Yapılan yeni seçim kanununun amacı, birinci parti olan Ulusal Birlik Partisi'nin, alacağı oy oranıyla mütenasip olmayacak biçimde tek başına iktidara gelmesinin ve solun Parlamento'da eksik temsil edilmesinin sağlanmasıdır. Bu noktada, en güçlü iki sol parti, önlerindeki tek çıkar yolun Cumhur-

başkanlığı ve Parlamento seçimlerine kurulacak bir muhalif cepheyle katılmak olduğunu tespit eder ve bu amaçla sağdaki küçük partilerden biri olan YDP ile seçim ittifakı oluşturur. 1990 seçimlerine girilirken kurulan Demokratik Mücadele Partisi, bu ortak muhalefet cephesinin ürünüdür ve bu seçimler Kıbrıs Türk demokrasi tarihinde birçok açıdan bir dönüm noktası teşkil eder. Seçimlere, bugün herkesin kabul ettiği çok açık müdahaleler olur. Seçim sonuçları sol açısından tam bir hayal kırıklığıdır. Bu şartlar altında tek yol Parlamento'yu boykot etmektir ve sol da bu yolu seçer¹⁴. Bu nokta, Kıbrıs Türk solunun KKTC Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra kuzey Kıbrıs'ta yürürlükte olan hukukla arasına koyduğu ciddi mesafeyi daha da açar ve Kıbrıs Türk solu için KKTC'de yürürlükte olan hukuk artık külliyen görmezden gelinmesi, yok sayılması gereken, egemen güçlerin iktidarının devam ettirilmesinden başka hiçbir amaca hizmet etmeyen, çıplak bir baskı aracına dönüşür. Bu şartlar altında Kıbrıs Türk solunun kuzey Kıbrıs'ta yürürlükte bulunan hukuka saygılı davranmasını beklemek zaten mümkün değildir. Nitekim, bu tarihten sonra sol partiler iktidardaki koalisyonların küçük ortakları olarak görev yapmış olsalar da, sol hiçbir zaman devleti ya da hukuku ciddiye alan bir bakış geliştirmez. Artık solun KKTC'ye ve KKTC Anayasası'na bakışına bir istihza hakimdir. Bu müstehzi duruşu sabitleştiren ve KKTC'de yürürlükte olan hukuka duyulan güveni sıfırlayan olaylardan biri de *Avrupa* gazetesi yazarlarının başına gelenlerdir. Hukukun tamamen ayaklar altına alındığı bu sürecin ardından gelen Annan Planı'yla birlikte, solla pozitif hukuk arasındaki ilişki tamamen çözülür. Özellikle bu dönemde gerçekleştirilen eylemlere karşı devletin verdiği tepkilerin hukukun tüm sınırlarını aşması ve sağın hakim anlayışı olan "devletin yani sağın iktidarının bekası için her şey mubahtır" anlayışının en çıplak şekliyle ortaya çıkması, geride kalan son inanç kırıntılarını da siler süpürür.

Bu dönemin ilginç bir özelliği de, solun iç hukuka bağlılığının sıfırlanmasına paralel olarak, uluslararası hukuka verilen önemin artmasıdır. Özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Loizidou kararının, 23 Nisan 2003'te kapıların açılmasına varana kadar, Kıbrıs'ta o güne kadar gerçekleşebileceğine kimsenin inanmadığı birçok hamlenin

¹² 1981 seçimleri ve müdahaleler konusunda bkz. Özker Özgür, **Kıbrıs'ta Demokrasi Bunalmaları**, Lefkoşa, Ateş Matbaacılık, 2005, s. 22-70.

¹³ "Kuruluş Kararı ve Bağımsızlık Bildirisi'nin giriş kısmında, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanının iki eşit halk arasında ortaklığın bir federasyon çatısı altında yeniden kurulmasını ve sorunların çözülmesini engellemeyip, kolaylaştırabileceğine kani olan ... Meclisimiz, Kıbrıs Türk Halkı adına Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve 'Bağımsızlık Bildirisi'ni onaylar" denilmektedir. Ayrıca, Bildiri'nin 22. paragrafının (b) bendinde de, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı, iki eşit halkın ve onların kurdukları yönetimlerin, gerçek bir federasyon çatısı altında yeniden bir ortaklık kurmalarını engellemez; tam aksine, bir federasyonun kurulabilmesi için gerekli ön şartları tamamlayarak bu yoldaki samimi çabaları kolaylaştırabilir. Bu yolda her çabayı göstermeğe kararlı olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti başka hiçbir devletle birleşmeyecektir" ibaresi vardı. Ancak, KTFD Anayasası'ndan farklı olarak, KKTC Anayasası'nın başlangıç kısmında ve metninde, ileride kurulması hedeflenen bir federasyonu çağrıştıracak herhangi bir düzenleme yer almamaktadır.

¹⁴ 1990 seçimleri, müdahaleler ve sonuçlar için bkz. Özgür, a.g.e., s. 283-337.

hayata geçmesini tetiklemesi, Kıbrıs Türk solunun uluslararası hukuka sarılması sonucunu doğurur. Artık Kıbrıs Türk solu için, zaten öznesi olmadığı iç hukuk “out”, Kıbrıs sorununun çözümlenmesinde katalizör rolü oynamaya başlayan uluslararası hukuk “in”dir.

3. Kıbrıs Türk Solunun Hukukla İlişkisinin Tahlili

A. Annan Planı’ndan Önceki Dönem

Yukarıdaki kısa tarihçe denemesi, aslında, Kıbrıs Türk solunun hukukla ilişkisinin, farklı nedenlerle de olsa, sonuç itibarıyla dünya solunun burjuva hukukuyla ilişkisine benzer özellikler taşıdığını gösterir. Klasik Marksist bakış açısında hukukun egemen sınıfların iktidarının devamının bir aracından ibaret görülmesine ve devrimden sonra ortadan kalkacağına inanılmasına paralel olarak, Kıbrıs Türk solu da, kuzey Kıbrıs’ta yürürlükte olan hukuku, Kıbrıs sorununun çözümüne kadarki süre içerisinde kuzeydeki egemenlerin iktidarını devam ettiren ve Kıbrıs sorununun çözümüyle birlikte ortadan kalkacak olan bir araç olarak algılamıştır. Bu algılamının yukarıda tarihçe bölümünde aktarılan olaylarla ciddi biçimde beslenmiş olduğu ve hukuk devletine ve insan haklarına inanmayan sağın, iktidarını devam ettirmek amacıyla, her ihtiyaç duyduğunda hukuku ayaklar altına almaktan çekinmemesi dolayısıyla sağlamlaştığı açıktır. Bu arada, baskıların yoğunlaştığı dönemlerde, solun, genelde devlete ve özelde onun hukukuna yönelik sinik ve müstehzi tavrının ciddi bir muhalefet olanağı yarattığını da teslim etmek gerekir¹⁵. Ancak, bu değerlendirmenin diğer yanında da, hukukla kurulan bu ilişkinin Kıbrıs Türk solunu dünya solunun kullandığı önemli mücadele araçlarından yoksun bıraktığı saptamasını yapmak gerekmektedir.

Kıbrıs Türk solunun Kıbrıs sorununun çözümünü bir “devrim” olarak algılaması ve bütün politikalarını ona endekslemesi, Kıbrıs’taki verili durumda doğru olabilir (en azından bunun tartışılacağı yer bu yazı değildir) ama bunun doğru olması, bu algılamının nelere mal olduğunun tartışılmasına engel olmasa gerektir.

Bu algılama, herşeyden önce, KKTC Anayasası’nın 1. maddesinde yer alan “hukukun üstünlüğüne bağlı idare” anlayışının ve insan haklarının

Kıbrıs Türk solunun mücadele araçları haline getirilememesi sonucunu doğurdu. Yukarıda değinildiği gibi, zaman zaman ciddi bir muhalefet stratejisine dönüşen KKTC iç hukukuna yönelik sinik ve müstehzi bakış, belli dönemlerle sınırlı kalmayıp “tüm zamanların hakim sol yaklaşımı” haline dönüşünce, hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına bağlı idare ilkesi Kıbrıs Türk solunun muhalefetinin ve eleştirel dilinin ciddi bir bileşeni haline gelemedi. Benzer biçimde, Avrupa solunun, sınıfsal mücadeleye ek olarak gündemine aldığı, çevre, kadın hakları ve insan hakları alanındaki mücadeleler, Kıbrıs Türk solu tarafından zaman zaman önemsense de, ikincil olmaktan ya da hukuka yönelik genel inançsızlıktan nasibini almaktan kurtulamadı.

Özellikle Avrupa solunun mücadelesinin en önemli unsurlarından biri olan insan hakları, Kıbrıs Türk solunun Kıbrıs sorununa endeksli projeleri arasında kendine bir yer bulamadı. Kıbrıs Türk solunun Kıbrıs sorunu çerçevesinde geliştirdiği en önemli projelerden biri olarak kabul edilmesi gereken ve milliyetçilikle yurtseverlik arasındaki son derece ince çizgi üzerinde “raks eden” “Kıbrıslılık kimliği”, Avrupa’dakine paralel bir insan hakları yaklaşımının önündeki en büyük engeli yarattı. “Öteki”nin haklarını görmezden gelen bir insan hakları perspektifinin olanaksızlığı, “Kıbrıslılık kimliği” projesinin milliyetçilik yanının ağır basması dolayısıyla ötekileştirilen “Türkiye kökenli KKTC vatandaşları”nın haklarını kabullenemeyen Kıbrıs Türk solunu, samimi ve sahici bir insan hakları söyleminden mahrum bıraktı. Bu yaklaşım, Kıbrıs Türk solunu, özellikle Avrupa solunun birincil meselelerinden biri olan “göçmen hakları”ni savunamaz, hatta külliyen reddeder bir konuma düşürdü.

Bu saptamalardan sonra, projelerinin tamamını Kıbrıs sorununun çözümüne endeksleyen Kıbrıs Türk solunun hukukla yakın ilişki kurabilmesinin ancak hukukun Kıbrıs sorununun çözümü için kullanılabilir bir araç olduğunun fark edilmesiyle mümkün olabileceği açıktır. Nitekim, hukukun bu araçsal değeri Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Loizidou kararının sonuçlarıyla birlikte fark edildi. Loizidou kararı, Türkiye Cumhuriyeti aleyhine verilmiş bir karardı ve Kıbrıs Türk solunun, Kıbrıs sorununu çözmek istemediğini düşündüğü Türkiye Cumhuriyeti’ni, Kıbrıs’ta çözümü çağrıştıran bazı eylem ve işlemler yapmak zorunda bırakıyordu. Dahası, Türkiye Cumhuriyeti’nin yapmak zorunda kaldığı “açılımlar”

¹⁵ “İyi” sinizmin verimli bir muhalefet zemini oluşturma kapasitesi ile ilgili olarak bkz. Tanıl Bora, “Sol ve ‘Sinizm’”, *Birikim*, No. 198, (Ekim 2005), s. 49.

karşısında Kıbrıs Türk sağı da çaresiz kalıyor ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile Avrupa Konseyi'nin baskıları Avrupa Birliği'nin ve Birleşmiş Milletler'in Kıbrıs sorununun çözümü için hazırladıkları planlarla birleşince, Kıbrıs'ta çözüm ilk kez bu kadar yakında hissediliyordu.

B. Annan Planı'ndan Sonraki Dönem

Annan Planı'nın güney Kıbrıs'ta yapılan referandumda reddedilmesinin ardından, Kıbrıs Türk solunun bir kesiminin yaklaşımlarında ciddi değişiklikler meydana gelmeye başlar. Bu değişim, soldaki en büyük partinin kendisinin hükümetin büyük ortağı, başkanının da Cumhurbaşkanı olarak sandıktan çıkmasından etkilenir kuşkusuz! (Yaklaşımların değişmeye başlamasını etkileyen tek faktörün bu olup olmadığını tartışmak bu yazının sınırlarını aşar). Buna karşın, kendini solda gören diğer bir kesim için değişen hiçbir şey yoktur. Solun bu kesimine göre, "korsan bir devlet" olan KKTC'nin, ne kendisi, ne ülkesi, ne de devleti hukuki (legal) kabul edilebilir. Burada hukuktan söz etmeye olanak yoktur. Dolayısıyla solun, KKTC'de hukuktan bahsederek hukuka bağlı idare ve insan hakları ilkelerini mücadele aracı olarak kullanması kabul edilebilir bir tutum değildir. Soldaki bu kesimlerin dilinde hukuk, ancak "uluslararası hukuk"tur ve onu sembolize eden uluslararası mahkemelerin, özelde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarıdır. Bu kararların başında da, daha önce sözü edilen Loizidou kararı gelmektedir. Loizidou kararında, Kıbrıs'ta mülkiyet hakkını tevsik eden tek belge olarak Kıbrıs Cumhuriyeti tapularının işaret edilmiş olması, solun bu kesimi tarafından adeta tartışılmaz, eleştirilemez ve alternatifi üretilemez bir saptama olarak kabul edilmektedir. Solun bu kesiminde hakim olmaya devam eden, KKTC hukukuna yönelik istihza ve sinik bakış, KKTC mevzuatını uluslararası normlara uygun hale getirmeye çalışanları da kapsama alanına almaktadır. Solun bu kesimleri için kuzey Kıbrıs'taki hukukun modernleştirilmeye ve uluslararası normlara uygun hale getirilmeye çalışılması beyhude bir çaba olmaya devam etmektedir ve bu çabadan bir an önce vazgeçilmesi, asıl hedefe kilitlenilmesi ve tüm enerjinin çözüm için harcanması gerekmektedir.

Oysa, köklerini yukarıda aktarılan tarihten bulan ve hukuktan "soğumak" için hiç kuşkusuz haklı gerekçeleri olan bu tutumun, Kıbrıs sorununun çözümü idealini bir kenara bırakmayan bir alternatifini aramak da seçilebilecek yollardan biridir.

Evet, Kıbrıs sorununun çözümü Annan Planı dönemindeki kadar yakın bir hedef olarak görünmüyor bugün. Ama Kıbrıs'ın kuzeyinde sol, belki tarihte ilk kez, bir hukuk öznesi olma konumunu yakalamış durumda. Elbette ki sol burada bir tercih yapmak zorundadır. İktidarda olunmasına karşın bu özne konumu reddedilebilir ve KKTC'de yapılacak yasal ya da anayasal düzenlemelere değil, çözüm için çalışmaya harcanabilir bütün enerji. Ama çözüm, hiç kuşkusuz ki iki tarafa ihtiyaç duyar. KKTC'de solun iktidarda olması, güneyde ultra milliyetçi bir liderin iktidarda olduğu gerçeğini değiştirmez. Kıbrıs Türk solunun, büyük ölçüde haklı olarak geliştirdiği, Kıbrıs'ta çözümsüzlüğün müsebbibi olduğunu düşündüğü Kıbrıs Türk Liderliği'ne yüklenme alışkanlığı, güneydeki ultra milliyetçi liderliği görmezden gelmeyi gerektirir mi, ya da "elin ultra milliyetçisi ele barışçı mı görünür" o bilinmez. Ama eğer çözüm Kıbrıs Türk Liderliği'nin muhatapı tarafından istenmezse, o zaman çözüme kadar kuzeyde ne yapılacağına karar vermek gerekir. Bu karar, sanırım, iki tercihten birine yönelmek zorundadır. Bunlardan birincisi, çözüm idealinden tamamen vazgeçerek, KKTC hukukuna ve KKTC'yi yaşatmaya yönelmektir. Ama bir ihtimal daha vardır. O da, iki toplumlu, iki bölgeli, iki toplumun siyasi eşitliğine dayanan federal bir çözüme ulaşıncaya kadar, KKTC iç hukukunda gerekli değişiklikleri gerçekleştirerek, KKTC'yi, geleceğin insan haklarına ve hukuka bağlı federe devletinin alt yapısı olarak hazırlamaktır. Böyle bir hazırlık, bir yandan çözüm arayışlarına bağlılığı vurgulayacak, diğer yandan her şeyi çözümden sonraya bırakan kolaycı yaklaşımdan uzaklaşarak, bugün yapılabilecek her türlü düzeltmeyi yapmaya odaklanacaktır. Çözüm idealinden tamamen vazgeçerek KKTC'yi yaşatmaya odaklanma seçeneği çözüm perspektifini kaybetmiş bir yaklaşımın ürünüdür ve Kıbrıs Türk solunun 1974'ten beri ayrılmadığı hedefinden ayrıldığı anlamına gelir. Bunda kuşku yoktur! Ancak, "hukuku boşverip çözüme odaklanma" ve "çözüme kadarki dönemde iç hukuku modernleştirerek çözüme hazırlanma" seçeneklerinden hangisi seçilirse seçilsin, çözüm ideali solun ana hedefi olarak kalmaya devam edecektir. Yukarıda birkaç kez değinildiği gibi sinizm, özne olunamayacağının açık bir biçimde tespit edildiği dönemlerde, muhalif politik bir duruştur. Ancak, özne olma olanağı (ya da en azından ihtimali) önünüzde açık dururken aynı sinik tavrı sergilemeye devam etmek, artık muha-

lif ve politik değil, apolitik bir duruş anlamına gelecektir¹⁶. Sol, gerçekten iki toplumlu, iki bölge, iki toplumun siyasi eşitliğine dayalı federal bir çözümden yana ise, kurulacak federasyonun çatısı altına girecek federe devletin inşasına bugünden başlamak durumundadır. Ancak böyle bir girişim, bizi bir yandan geleceğin öznesi kılarken, diğer yandan da Kıbrıs'ta çözüm umudunu sıcak tutabilecektir.

Sonuç

Bu yazının birinci bölümünde, teorik olarak solun hukukla ilişkisini tartışırken yapılan saptamalar, sebepler itibarıyla değil, ama sonuçlar itibarıyla Kıbrıs Türk solu için de geçerlidir. Kıbrıs Türk solu, bugün, modern hukukun temel kavramlarına eleştirel bakmaktan vazgeçmeyen, ancak bu temel kavramları külliyen reddetmek yerine, mücadelenin aracı haline getirmeyi başaran bir yaklaşım geliştirmek yükümlülüğü altındadır. Bu yaklaşımın iki nirengi noktası vardır. Birinci nokta, solun burjuva hukukuna şüpheyle, eleştirel gözle bakan temel tutumunu akıldan çıkarmamaktır. Bu bağlamda, belli bir dönem için Kıbrıs'ta çözümün

katalizörü işlevini üstlenmiş olsa bile, Lozidiou kararından hareketle, mülkiyet hakkını kutsayan bir tutum takınmanın solun bilinen bütün değerleriyle ters düştüğü unutulmamalıdır. Kıbrıs Türk solunun bir kesimi, bugün, uluslararası hukuku yüceltmek adına, mülkiyet hakkının korunmasını Kıbrıs'ta barış içinde bir arada yaşama idealinin önüne koymaktan çekinmemektedir. Uluslararası hukuku ve mülkiyet hakkını fetişleştiren bu tavrın solun geleneksel değerleriyle bağdaşmadığı son derece açıktır. Ancak bunun tam karşısında yer alan hukuku görmezden gelme ve ona bir mücadele aracı değeri bile atfetmeme tutumu da aynı şekilde eleştirilmelidir. Kıbrıs Türk solu, hem uluslararası hukuku, hem de iç hukuku, ezeli hedefi olan Kıbrıs sorununun çözümü, ama insan haklarına ve hukuka bağlı idare ilkesine uygun bir devlet biçimi çerçevesinde çözümü doğrultusunda kullanmayı öğrenmelidir. Hukuku, Kıbrıs'ta eşitlikçi ve adil bir çözüm idealine yönelik mücadelenin etkin bir aracı olarak gören böyle bir yaklaşım, bir yandan Kıbrıs Türk solunun çözüm idealine hizmet edecek ama diğer yandan da, çözüme kadarki süre içerisinde, Kıbrıs Türk halkının, modern hukuka bağlı, insan haklarına saygılı ve demokratik bir yapı içerisinde yaşamasını ve üretmesini sağlayacaktır. Unutulmamalıdır ki, bugünün demokrasi, hukuk devleti ve insan hakları ihtiyacının giderilmesini devrimden sonraya ya da çözümden sonraya bırakan sol anlayışlar değerini çoktan yitirmiştir.

¹⁶ Bora'nın, solun "psiko-düşünsel evreni"ne hakim olan sinizmin sol siyasette yarattığı tahribat hakkında yazdıkları ufuk açıcıdır. Kıbrıs Türk solunun bir kesimine hakim olan sinizmi tahlil etmemizi kolaylaştıracığı düşüncesiyle, Bora'nın yazısının ilgili kısımlarını aynen aktarıyorum:

"12 Eylül sonrasında solun psiko-düşünsel evrenine ... 'pis'-gerçekçi, aklettiğinin icabını yapamayan, bunun mutsuzluğunu bir tür alaycılıkla telafi eden, karamsar, dekadanlığa yatkın bir sinizm hakimdir.

Bu vasatta; siyasal sorunlarla ilgili önermeler, şayet hamasetle idare etmiyorsa, ... , 'söyledim ve ruhumu kurtardım' edasını taşımaktadır – sinik bir edadır bu. Yerleşik reel politikanın ikilemlili seçeneklerine karşı nazari 'üçüncü yol'lara işaret ediliyor, ama bu esas olarak salt kendini ayırmak için yapıyor; 'üçüncü yol'u ortaya atmak, fiilen bir imtina etme tercihini ifade ediyordur ... Sosyalizm, evet, verili kutuplaşmalara, ikilemlere sıkışmaz, eski tabirle 'platform reddeder' – ve evet bazen bizzat 'katılmamanın', dışında durmanın –şayet bir yeniyeye açılıyor, bir başlangıç teşkil ediyorsa-, inşa edici bir işlevi de vardır. Fakat bu, neredeyse ilkeselleştirilmiş bir imtina etme tavrının politik verimine güvence oluşturmaz! Somut durumlarla ilgili ve somut özneleri ilgilendiren güncel/acil politik sorunlar bağlamında, o durumlara ve öznelere değmeyen 'platform reddetme' tercihleri apolitizm anlamına gelir.

...
Soldaki 12 Eylül sonrası post-travmatik politik aczin bir veçhesi olduğunu düşündüğüm bu sinizmin kaynağında ne var? Çok derin bir güçsüzlük duygusu var; muhalefetin, itirazın tesir edemeyeceği bir güç karşısında olunduğu duygusu var ve bu, muhalefeti sinikleştiriyor.

...
Söz konusu sinizmin, yerleşikleştikçe, 'revnaklandıkça', deyim yerindeyse, sürdürülebilir sinizme dönüştükçe, bir tür 'dertleri zevk edinme' tatmini sağladığını da eklemesek eksik kalır, Sinik söylemin hususi estetiğini yaratmasının, bir cemaat bağı ve ortamı yaratan, kendi üzerinde bir aura/hale oluşturmalarının temin ettiği bir konfor vardır". Bkz. Bora, a.g.m., s. 44-46.